

## ภาวะผู้นำชุมชน

### Community Leadership

จิไลลักษณ์ โภคาพาณิชย์\*

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยา ภาวะบุตร\*\*

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัฒนา สุวรรณไตรย์\*\*\*

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวรรณ หันชัยยุงวา\*\*\*\*

ดร.ระพีพรรณ ร้อยพิลา\*\*\*\*\*

**ภาวะผู้นำ (Leadership)** เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานซึ่งเป็น จุดรวมแห่งพลังของสมาชิกในองค์การ คุณลักษณะ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้นำมีส่วนสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับปริมาณ คุณภาพ และภาพพจน์ขององค์การ ซึ่งจะมีผลสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผล และประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานในหน่วยงานนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้นำยังเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน โดยนัยนี้ภาวะผู้นำจึงมีความสำคัญต่อผู้ร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา สถาบัน และความสำเร็จขององค์การเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การได้เรียนรู้ถึงคุณลักษณะ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้นำที่ประสบความสำเร็จ จึงจะเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของตนเองได้ดีในระดับหนึ่ง

### ผู้นำชุมชน (Community Leadership)

ในการพัฒนาชุมชนจะให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายด้านในการร่วมมือกันทำงานพัฒนาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้วางไว้ เช่น ด้านงบประมาณ ด้านทุนของชุมชน ด้านการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ เป็นต้น ด้านผู้นำชุมชนหรือผู้นำองค์กรต่างๆ ในชุมชน ก็เป็นสิ่งสำคัญมากอีกด้านหนึ่ง ถ้าชุมชนใดมีผู้นำที่มีความรู้มีประสิทธิภาพในการทำงานพัฒนาจะทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาได้เร็วยิ่งขึ้น ผู้นำชุมชนจึงมีความสำคัญในงานพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน ดังนั้น ผู้นำชุมชนควรมีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership) ในการเป็นผู้นำโดยให้มองในสิ่งที่ผู้นำปฏิบัติและชี้ให้เห็นว่าทั้งผู้นำและผู้ตามต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ใช้การตัดสินใจของกลุ่มหรือให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รับฟังความคิดเห็นส่วนรวม ทำงานเป็นทีม มีการสื่อสารแบบสองทาง (Kurt Lewin; et al, 1939, pp. 271-299) และสิ่งสำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชน คือ การร่วมมือกันของคนในชุมชน คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมและร่วมมือกันจากแนวคิดของ David Chrislip และ Carl Larson ที่กล่าวว่า “.....หากนำเอาคนที่มีความเหมาะสมมาทำงานด้วยกันในทางสร้างสรรค์และด้วยสารสนเทศที่ดีๆ พวกเขาจะช่วยเหลือกันสร้างวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ตามสภาพจริงสำหรับองค์กรและชุมชนได้ดี” ซึ่งเป็นภาวะผู้นำแบบร่วมมือ (Collaborative Leadership) ถ้าชุมชนมีภาวะผู้นำตามที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น ชุมชนนั้นๆ ก็จะสามารถที่จะขับเคลื่อนงานพัฒนาได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้นำที่เกิดจากการพัฒนาชุมชน ผู้นำประเภทนี้ทำให้คนในชุมชนเชื่อมั่นและเข้าร่วมกิจกรรมมาตลอด ลักษณะผู้นำประเภทนี้ เน้นการประชาสัมพันธ์ การประชุม ประสานกับเพื่อนชุมชนอื่น และถ่ายทอดได้ดี สมาชิกเข้าใจง่าย มีความโปร่งใส เคารพกติกาที่วางร่วมกัน สมพันธ์ เตชะอธิก (2540, หน้า 98) ได้กล่าวถึงลักษณะผู้นำชุมชนดังนี้

\* ครู โรงเรียนนาแกพิทยาสรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22

\*\* ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

\*\*\* กรรมการบริหารหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

\*\*\*\* ข้าราชการบำนาญ

\*\*\*\*\* ผู้อำนวยการกลุ่มอำนวยการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

1. ผู้นำทางความคิด จะเป็นผู้นำที่นำเสนอความคิดในการพัฒนา เช่น
  - 1.1 คิดที่จะพัฒนาคน
  - 1.2 การพึ่งตนเองทางการเกษตรด้วยการทำเกษตรผสมผสาน
  - 1.3 การวิเคราะห์ชุมชน และทางเลือกในการแก้ไขปัญหา
  - 1.4 วิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มคน
  - 1.5 การจัดการศึกษาเพื่อชุมชนโดยมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน
2. ผู้นำทางด้านศีลธรรม
3. ผู้นำทางด้านอาชีพ เทคนิค และการปฏิบัติ
4. ผู้นำด้านการพูด แบบกระตุ้นเร้าทั้งแนวคิด และการปฏิบัติ
5. ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมายเพื่อชาวบ้าน
6. ผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน

### นายเล็ก กุดวงศ์แก้ว

ซึ่งกรณีศึกษานี้จะทำการศึกษาและวิเคราะห์ภาวะผู้นำชุมชนในครั้งนี้ได้แก่ นายเล็ก กุดวงศ์แก้ว ปราชญ์ชาวบ้านอีสาน ผู้เผยแพร่แนวความคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรยั่งยืน เศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจวัฒนธรรม สามารถสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการ “พึ่งพาตนเอง พึ่งพาธรรมชาติด้วยความเคารพ” ในกว่า 600 ครอบครัว 5 อำเภอ ใน 3 จังหวัด เป็นหนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้งศูนย์อินแปง/อ.กุดบาก จ.สกลนคร ประกอบด้วยชุมชน 7 อำเภอรอบเทือกเขาภูพาน และเป็นคณะกรรมการและวิทยากรให้หลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ หน่วยงานเอกชนและองค์กรชาวบ้านหลายแห่งทั่วประเทศ ดังนั้นจึงควรนำคุณลักษณะ ทักษะ และพฤติกรรมของท่านมาวิเคราะห์เพื่อเป็นกรณีศึกษาภาวะผู้นำของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง



#### ภูมิหลัง / ชีวิตประวัติ

ชื่อ-นามสกุล : นายเล็ก กุดวงศ์แก้ว

วันเกิด : 17 กันยายน 2488

อายุ : 72 ปี

ที่อยู่ : บ้านบัว ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร

สถานภาพ : สมรส มีบุตร 8 คน

การศึกษา : ประถมศึกษาปีที่ 4 และบวชเป็นสามเณรอยู่ 8 ปี

#### ตำแหน่งหน้าที่ :

- ประธานกลุ่มอินแปง อำเภอ กุดบาก จังหวัดสกลนคร
- คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- คณะกรรมการกองทุนเพื่อสังคม (ส่วนกลาง)
- คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
- วิทยากรหลายหน่วยงาน



#### ผลงาน :

- พ.ศ. 2530 – ปัจจุบัน เป็นหนึ่งในผู้นำก่อตั้งกลุ่มอินแปง ซึ่งปัจจุบันมีเครือข่ายประมาณ 600 ครอบครัว 5 อำเภอ ใน 3 จังหวัด
- พ.ศ. 2542 ขยายเครือข่ายสู่พื้นที่ 12 ตำบล 10 อำเภอ ในจังหวัดสกลนคร
- พ.ศ. 2543 ร่วมกำหนดแผนแม่บทชุมชน ร่วมกับเครือข่ายภูมิปัญญาโทเสนาอโครงการจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบากของเครือข่าย ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ 15 ล้านบาท จากกองทุนทางสังคม (SIF – MENU 5) ระยะเวลาดำเนินงาน : พ.ศ. 2530 – ปัจจุบัน

#### เกียรติประวัติ :

- พ.ศ. 2537 รางวัลเกษตรกรดีเด่น ประเภทผู้นำท้องถิ่นจากหน่วยงานการปฏิรูปที่ดิน จังหวัดสกลนคร
- พ.ศ. 2542 ได้รับปริญญาเกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
- พ.ศ. 2542 รางวัลครูภูมิปัญญา
- พ.ศ. 2543 รางวัลครอบครัวที่พัฒนาเป็นประชาธิปไตย จากสำนักงานอนุรักษ์อธิปไตย
- พ.ศ. 2543 รางวัลลูกโลกสีเขียว ประเภทบุคคล ครั้งที่ 2 จากบริษัท ปตท.
- พ.ศ. 2555 รางวัลคนนอกกรอบ ในงานคนค้นคนอวอร์ด ครั้งที่ 3



## บทบาทหน้าที่หลัก

บทบาทหลักของนายเล็ก กุดวงศ์แก้ว ในขณะนี้ คือ การขยายแนวความคิดและสร้างเครือข่าย ส่วนงานภายในกลุ่มอินแปงสามารถดำเนินงานและกำหนดแนวความคิดของตนเอง รวมทั้งกลุ่มเยาวชน “เด็กกะเลิงรักป่า” ที่มีกิจกรรมหลักเพื่อให้เยาวชนได้สืบทอดแนวคิด วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน

## คุณลักษณะของผู้นำ (Leadership Traits)

จากแนวความคิดที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำที่มีประสิทธิภาพนั้นสามารถนำมาวิเคราะห์คุณลักษณะของนายเล็ก กุดวงศ์แก้ว ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ

### 1. คุณลักษณะทางกาย

จากการสังเกตขณะที่ได้พูดคุยกับนายเล็ก กุดวงศ์แก้ว ในโอกาสที่ทำการสัมภาษณ์จะเห็นว่าท่านเป็นผู้ชายที่มีสุขภาพแข็งแรงคนหนึ่ง โดยดูได้จากวัยที่มีอายุ 72 ปี และเคยเป็นโรคเส้นเลือดในสมองตีบทำให้เกิดอาการอัมพฤกษ์ครึ่งซีกและสามารถฟื้นตัวได้ในระยะเวลา 1 ปี ปัจจุบันยังสามารถทำงานได้ปกติ โดยทำหน้าที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ให้ความรู้กับคนในชุมชนและผู้ที่มาขอความรู้ต่อไปอย่างเข้มแข็งโดยไม่รู้จักคำว่าเหน็ดเหนื่อยแต่อย่างใด ในส่วนของความสามารถในการใช้สมอง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งของคนที่เป็นผู้นำ ท่านก็ยังคงใช้สติปัญญาแก้ปัญหาในเรื่องเฉพาะหน้าได้อย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ที่มีคนมาศึกษาดูงานในชุมชนหรือเมื่อเกิดปัญหาในชุมชนขึ้น ซึ่งความสามารถในการใช้คำพูด ความรับผิดชอบ การวินิจฉัยเรื่องต่างๆ ไม่ได้ถดถอยไปตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น

### 2. คุณลักษณะทางบุคลิกภาพและอารมณ์

ลักษณะทางบุคลิกภาพถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งอีกอย่างหนึ่งของคนที่เป็นผู้นำ เพราะหากขาดความตื่นตัว การควบคุมอารมณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จริยธรรม ความเชื่อมั่นในตนเอง ความทะเยอทะยาน ความซื่อสัตย์ ความมานะแล้ว จะเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จไม่ได้ ซึ่งความตื่นตัว ความคิดริเริ่ม ความเชื่อมั่นในตนเอง ความทะเยอทะยาน ความมานะ สำหรับนายเล็ก กุดวงศ์แก้ว ท่านชอบพูดแสดงความคิดเห็นต่อหน้าชุมชน ชอบช่วยเหลือผู้อื่นในการทำงานที่ต้องทำเป็นกลุ่ม เป็นต้น

สำหรับจริยธรรม ความซื่อสัตย์ ท่านบวชเป็นสามเณรอยู่ 8 ปี นั้นถือได้ว่า ทางด้านจริยธรรมท่านมีอยู่เต็มเปี่ยมทีเดียวและในบางครั้งก็ยังสามารถนำแนวคิด คำสั่งสอนในพุทธศาสนามาเป็นคติในการทำงานของตนเองด้วย ด้านอารมณ์และการควบคุมอารมณ์จากการพบปะพูดคุยถือได้ว่า นายเล็ก กุดวงศ์แก้ว เป็นอีกคนหนึ่งที่สามารถควบคุมสติตัวเองได้อย่างยอดเยี่ยม ไม่ว่าจะเหนื่อยอย่างไร ยังสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ แนวทางในการทำงานให้กับผู้สอบถามข้อมูลอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

### 3. คุณลักษณะทางสังคม

นายเล็ก กุดวงศ์แก้ว เป็นอีกคนหนึ่งที่ได้นำตัวเองเข้าศึกษาในมหาลัยแห่งชีวิต เรียนตามทฤษฎีที่เกิดจากประสบการณ์จริงของชีวิต ทำให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในการแก้ปัญหา เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีพของประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนเป็นอย่างดี เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและเคารพนับถือจากบุคคลต่างๆ ในชุมชน มีความปรารถนาที่จะทำงานให้ดีที่สุด มีความรับผิดชอบ ไม่ท้อแท้ต่ออุปสรรค



## หลักการทํางาน

หลักการที่สำคัญในการทํางานพัฒนาชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาของ นายเล็ก กุศลวงศ์แก้ว ที่ยั่งยืน ประกอบด้วยหลักการทํางานที่สำคัญ 4 ข้อดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลข่าวสารและเรียนรู้เพิ่มเติม
2. ปรับเปลี่ยนความคิดโดยหันมายึดหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง
3. การมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย
4. หลักประชาธิปไตย

## การสร้างกระบวนการเรียนรู้ สู่อการปฏิบัติ

นายเล็ก กุศลวงศ์แก้ว ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ สู่อการปฏิบัติจริง โดยใช้วิธีการรวมกลุ่ม เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก พร้อมขยายเครือข่ายการเรียนรู้ ดังคำกล่าวของนายเล็กที่ว่า “อยากได้ช้างป่า ก็เอาช้างไปต่อ ถ้าอยากได้คนชนิดเดียวกัน ก็ต้องเอาคนไปต่อ คนแบบเดียวกับเรามีอยู่ด้วยกันทุกชุมชน เพียงแต่เราต้องไปค้นหาเขาทั้งนั้น” ปัจจุบันกลุ่มอินแปงอยู่ในสมาชิกเครือข่ายภูมิปัญญาไท ซึ่งถือเป็นเครือข่ายระดับชาติ มีสมาชิกเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนระดับอำเภอและจังหวัดอยู่ทุกภาคของประเทศ มีการเดินทางไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนความรู้ และในปี พ.ศ. 2541 เครือข่ายภูมิปัญญาไทได้ร่วมกันพัฒนา “แผนแม่แบบชุมชน” ขึ้นมาจากประสบการณ์ของชุมชนเพื่อเป็นกรอบและทิศทางในการพัฒนาชุมชน



## การขับเคลื่อนงาน

นายเล็ก กุศลวงศ์แก้ว สามารถขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน คือเป็นผู้นำที่จะต้องยึดหลักการ และกระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการพัฒนาชุมชนได้ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาชุมชน นายเล็กได้พูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่ให้ความคิดเรื่อง “เฮ็ดอยู่ เฮ็ดกิน”

หรือการใช้ชีวิตแบบพออยู่ พอ กิน เหมือนในอดีต ในปี พ.ศ. 2530 จึงหันมาศึกษาป่าธรรมชาติเพื่อรักษาภูพาน ใกล้บ้านบัว บ้านเกิดและบ้านที่อยู่ในปัจจุบัน โดยมีผู้เฒ่าผู้แก่เป็นผู้ให้ความรู้ จากนั้นจึงจัดระบบชีวิตของตนเองและครอบครัวเสียใหม่ โดยใช้แนวคิด “ยกป่าภูพานมาไว้ที่บ้าน” และความคิด “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” นำพืชพื้นบ้านประมาณ 200 ชนิดมาปลูกในดินของตนเองประมาณ 5 ไร่ ไม่ใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ถือเป็น การ “สร้างป่าใหม่ให้ชีวิต” และได้ขุดสระน้ำ 2 บ่อ เพื่อเป็น “แม่น้ำสายใหม่ให้ครอบครัว” เมื่อทดลองได้ผลจึงขยายพื้นที่ เป็น 23 ไร่เพื่อให้พอเลี้ยงครอบครัว ซึ่งมีสมาชิก 14 คน ในพื้นที่ปลูกทั้งไม้ผล ไม้ใช้สอย ไม้ยืนต้นหลายชนิด และเลี้ยง ทั้งวัว ควาย ไก่พื้นบ้าน ในที่สุดก็สามารถปลดหนี้สินลูกหลานไม่ต้องออกไปทำงานนอกรบ้าน “พอฝึกให้ลูกๆ ทุกคน เป็นคนประหยัด ให้ขจัดวัตถุนิยม ให้ชื่นชมความเป็นไท ภูมิใจในการเป็นทาส ให้สามารถพึ่งพาตนเอง พึ่งพา ธรรมชาติด้วยความเคารพเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม”

**2. การให้การศึกษาแก่ชุมชน** ในช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2532 ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นวิทยาลัยครูสกลนคร (ปัจจุบัน คือ สถาบันราชภัฏสกลนคร) ร่วมกับสถาบันพัฒนาชนบทอีสาน ได้ร่วมกันศึกษาวิจัยกลุ่มชนชาติพันธุ์เผ่า กะเลิงบ้านบัว ตำบลกุดบาก โดยส่งนายธวัชชัย กุณวณิช บัณฑิตอาสาสมัครเข้ามาศึกษาอยู่ในชุมชนเป็นเวลา 2 ปี นายธวัชชัยได้ตระหนักถึงภูมิปัญญาในหมู่บ้านชาวบ้านหลายคน เช่น พ่อเล็ก กุดวงศ์แก้ว, พ่อเสริม อุดมมา, นายประยัด โททุมพล, นายดา กุดวงศ์แก้ว จากการตั้งกลุ่มพูดคุยวิเคราะห์ปัญหาในวง “โส” หรือสนทนากัน อย่างเป็นทางการ ก่อให้เกิดแนวความคิดร่วมกันในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน จึงได้รวมกลุ่มกันในปี พ.ศ. 2532 โดยตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มกองทุนพันธุ์ไม้พื้นบ้าน” ซึ่งในช่วงแรกได้ร่วมกันไปศึกษาดูงานการเพาะพันธุ์หวาย ที่อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร จำนวน 30 คน ส่วนใหญ่เป็นคนบ้านบัว หลังจากกลับมาจากการศึกษาดูงานแล้ว นายเล็กเป็น 1 ใน 13 คนจากกลุ่มที่เริ่มทำการเพาะขยายพันธุ์หวายพื้นบ้านเอง โดยได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิ หมู่บ้านจำนวน 2,500 บาท ทางกลุ่มได้นำไปซื้อถูงดำเพื่อใช้เพาะกล้าไม้พื้นบ้านมาแจกจ่ายให้กับสมาชิกกลุ่ม โดยสมาชิกกลุ่มจะเพาะขยายพันธุ์ไม้พื้นบ้านแล้วส่งให้กองทุนกลางร้อยละ 10 จากการดำเนินงานมา 3 ปี ก่อให้เกิด กองทุนกลางเพิ่มขึ้นเป็น 35,000 บาท ในปี พ.ศ. 2534 เปลี่ยนชื่อจาก “กลุ่มกองทุนพันธุ์ไม้พื้นบ้าน” เป็น “กลุ่มอินแปง”

**3. การวางแผน / โครงการ** ต่อมาในปี พ.ศ. 2535–2536 กลุ่มอินแปงได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์หลัก ในการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืนในพื้นที่รอบป่าเพื่อรักษาภูพาน และได้มีคนรุ่นใหม่ที่อยู่ในชุมชนเข้ามาทำหน้าที่ ประสานงานให้กับกลุ่มอินแปง และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่นมากขึ้น โดยเริ่มประสานงาน กับสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนศาสตร์ชุมชนที่ 3, สถาบันวิจัยและ ฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร และได้ประสานความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายเกษตรกรรมนิเวศภูพาน โดยมีชุมชนเข้า ร่วมเครือข่าย 22 คน จำนวน 289 คน โดยการส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืน การศึกษาและวิจัยการขยายพันธุ์ไม้ พื้นบ้านที่มีอยู่รอบเพื่อรักษาภูพาน และการแปรรูปพืชผักผลไม้พื้นบ้าน

**4. การดำเนินงานตามแผนและโครงการ** ปลายปี พ.ศ. 2539 เครือข่ายอินแปงได้รับการจัดการ จัดสรรกองทุนจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ภายใต้ “โครงการอนุรักษ์ป่าภูพานด้วยเครือข่ายเกษตรกรรมนิเวศ” จำนวน 500,000 บาท ปี พ.ศ. 2541 ได้รับการสนับสนุน จากกองทุนสิ่งแวดล้อม (UNDP) ให้ทุนส่งเสริมพลังงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสมในระบบเกษตรกรรมนิเวศ จำนวน 309,000 บาท ปลายปี พ.ศ. 2542 ได้ทำการขยายเครือข่าย โดยความร่วมมือระหว่างกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรมวิเทศสหการและ UNDP ภายใต้ “โครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน” ในพื้นที่ 12 ตำบล 10 อำเภอ ในจังหวัดสกลนคร ปี พ.ศ. 2543 ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนทางสังคม (SIF-MENU 5)

หรือโครงการจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบาก จำนวน 15 ล้านบาท โดยแยกบริหารตามเครือข่าย

**5. การติดตามประเมินผล** ปัจจุบันเครือข่ายอินแปงมีการขยายเครือข่ายเพิ่มขึ้นทุกปี ในช่วงปี พ.ศ. 2542 มีสมาชิกในเครือข่ายในพื้นที่รอบป่าเทือกเขาภูพาน 3 จังหวัด คือ สกลนคร กาฬสินธุ์ และอุดรธานี ซึ่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร 5 อำเภอ คือ อำเภอกุดบาก อำเภอภูพาน อำเภอนิคมน้ำอุ่น อำเภอพรรณานิคม และอำเภอวาริชภูมิ ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ 1 อำเภอ คือ อำเภอดงคำมวง และพื้นที่จังหวัดอุดรธานี 1 อำเภอ คือ อำเภอดงสามหมอก จำนวนสมาชิกในครอบครัว 600 ครอบครัว และยังมีเครือข่ายต่อไปเรื่อยๆ

### บทสรุป

นายเล็ก กุดวงศ์แก้ว นับเป็นบุคคลที่สมควรได้รับการยกย่องในฐานะที่ท่านเป็น “ปราชญ์ชาวบ้าน” และเป็นผู้นำชุมชน ท่านเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership) มีกระบวนการตัดสินใจในการสร้างสัมพันธภาพที่เข้มแข็งให้กับชุมชน ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน สร้างโอกาสให้ชุมชนได้ริเริ่มสิ่งใหม่ๆ จนสามารถนำมาเป็นจุดแข็งของชุมชน อีกทั้งยังสัมพันธ์กับวิถีเศรษฐกิจของชาวบ้าน บนพื้นฐานของการใช้ชีวิตอย่างพออยู่ พอกิน คำดังกล่าวที่ว่า

“ ภูพาน คือ ชีวิต วงมิตร คือ พลัง  
 พึ่งตนเอง คือ ความหวัง  
 ธรรมชาติยัง เพื่อชีวิตและชุมชน ”



### เอกสารอ้างอิง

- เล็ก กุดวงศ์แก้ว. (2559, ตุลาคม 23). *ปราชญ์ชาวบ้านบ้านบัว อำเภอกุดบากจังหวัดสกลนคร*. สัมภาษณ์.  
 สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. 2540. *การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา  
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น.  
 Chrislip, David D. and Larson, Carl E. (1994). *Collaborative Leadership : How Citizens and Civic Leaders Can  
 Make a Difference*. With a Foreword by John Parr. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.  
 Lewin, Kurt, Lippit, Ronald and White, Ralph K. 1939. *Patterns of Aggressive Behavior in Experimentally Created  
 Social Climate*. Journal of Social Psychology.10 (5).